

До спеціалізованої вченої ради К 11.051.12
Донецького національного університету
імені Василя Стуса МОН України
01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук

Герасименко Наталії Олександрівни

на дисертацію Аветисян Маргарити Робертівни

на тему «Організаційно-правова форма господарювання»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

за спеціальністю 12.00.04 – господарське право,

господарсько-процесуальне право (081 – Право)

Актуальність обраної теми дисертації. Беручи до уваги той факт, що ключовою ознакою господарської діяльності є *організоване* використання власності з метою виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, обрання *організаційно-правової форми* ведення господарської діяльності є одним з першочергових та важливих завдань майбутнього суб'єкта господарювання. Саме від цього вибору залежить порядок і створення, і державної реєстрації, і діяльності, і реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання.

На законодавчому рівні представлені різні види організаційно-правових форм господарювання, але правові норми, які регулюють широкий спектр пов'язаних питань, розгалужені по різних нормативно-правових актах. Тому потенціальному суб'єкту господарювання дуже складно визначитися з оптимальною формою ведення майбутнього бізнесу (чи здійснення некомерційної господарської діяльності). Водночас використання права вільного вибору форми ведення господарювання тягне за собою

настання відповідних обов'язків, передбачених законодавством, наприклад щодо ведення бухгалтерського обліку, порядку розподілу прибутку підприємства, порядку формування та використання стартового капіталу, відповідальності за грошовими зобов'язаннями тощо.

Правова визначеність щодо змісту, видів, меж, критеріїв обрання організаційно-правової форми господарювання та обізнаність із цими положеннями учасників господарських відносин є важливою гарантією стабільності господарського обороту, зміцнення правового порядку у сфері економіки.

Вищезазначене свідчить про те, що обрана дисертанткою тема дослідження є надзвичайно важливою та актуальною як для теорії господарського права, так і для практики.

Новизна результатів наукового дослідження зумовлена актуальністю теми, метою та задачами дослідження, які сформульовані авторкою, і полягає в тому, що на основі комплексного дослідження організаційно-правових форм господарювання Маргаритою Робертівною Аветисян розроблено та обґрунтовано нові теоретичні положення щодо організаційно-правової форми господарювання та підготовлено пропозиції, спрямовані на удосконалення національного законодавства з цих питань.

Науковою новизною характеризуються й положення, в яких дисертантка удосконалює теоретичні здобутки інших науковців, а також здійснює подальший розвиток висловлених ними наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь наукової новизни кожного із відповідних положень визначено коректно. Серед них, можна виділити зокрема, наступні.

Проаналізувавши наявні в нормативно-правових актах та науковій літературі визначення поняття організаційно-правової форми, дисертанткою запропоновано авторське визначення, яке підкреслює тісний зв'язок між формою і змістом (сукупності взаємопов'язаних організаційних та майнових елементів).

Визначення дефініції організаційно-правової форми через поняття правової моделі, як ідеального, відтвореного в нормах права образу, що представляє завершену систему юридичних ознак і характеристик фізичного об'єкту або явища, є цілком обґрунтованим та заслуговує на підтримку. Адже від розуміння сутності змістовного наповнення поняття «організаційно-правова форма господарювання» залежить і правильність його подальшого правозастосування.

Це, в свою чергу, корелюється з висновком М.Р. Аветисян про те, що окрім нормативно визначених організаційних і майнових елементів організаційно-правової форми, на вибір засновників суб'єктів господарювання впливають й інші чинники, не менш вагомі. Оскільки при виборі треба враховувати і специфіку господарської діяльності, і кількість можливих засновників, і межі обмеження їх відповідальності, і ступінь ризику, і труднощі управління, і особливості оподаткування та подання звітності тощо.

Важливими є пропозиції дисертантки щодо забезпечення дотримання вимог до змісту організаційно-правових форм господарювання, адже низький рівень забезпечення цих вимог нівелює значення конструкції організаційно-правової форми господарювання, призводить до дисбалансу та порушення інтересів учасників господарських відносин. Проаналізувавши теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми, авторкою запропоновано справедливий підхід у її вирішенні, а саме встановлення у разі недотримання законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання обов'язку усунути протягом шести місяців невідповідності між передбаченим законом змістом та фактичним станом або здійснити реорганізацію шляхом зміни організаційно-правової форми господарювання.

У розвиток варіантів вирішення цієї проблематики слушним є висновок дисертантки про те, що у разі невиконання суб'єктом господарювання у встановлений строк своїх обов'язків привести зміст організаційно-правової форми господарювання до законодавчих вимог, він повинен нести правові

наслідки у вигляді ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду на підставі звернення компетентного органу державної влади або заінтересованих осіб. Водночас, М.Р. Аветисян правильно звертає увагу на те, що внаслідок існування прогалин та неузгодженостей у чинному законодавстві в окремих випадках не завжди можна чітко визначити сутність певних елементів змісту організаційно-правової форми господарювання, щоб стверджувати, що такі вимоги дотримані чи ні. Непоодинокими також є випадки існування в законодавстві виключень із загального правила щодо змісту для окремих форм. Це в свою чергу підкреслює актуальність обраної теми дослідження та необхідність удосконалення національного законодавства щодо організаційно-правових форм.

Заслужовує на схвалення проведений авторкою порівняльний аналіз наукових праць, існуючих вітчизняних та зарубіжних законодавчих норм, в яких є приклади стосовно оптимізації (спрощення та полегшення) етапу створення (організації) суб'єкта господарювання, зокрема за рахунок скасування обов'язковості прийняття індивідуального статуту та запровадження модельних статутів на підставі нормативно-правового акту. Це дозволило б вирішити цілий ряд проблем на практиці, додати прозорості у правовідносинах між суб'єктами господарювання, унеможливити підробку установчих документів та ін., а в контексті дотримання вимог змісту організаційно-правової форми господарювання – чітко закріпити її елементи.

Дисертантка ґрунтовно дослідила види організаційно-правової форми господарювання, визначені в Державному класифікаторі ДК 002-94 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», затвердженого Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання і споживчої політики України від 28.05.2004 № 97, як єдиному документі, котрий встановлює їх узагальнений перелік. Під час дослідження було встановлено організаційні та майнові елементи змісту кожної вказаної в зазначеному Класифікаторі форми. За результатами проведеного аналізу, М.Р. Аветисян розмежувала види організаційно-правових форм

підприємництва та організаційно-правових форм некомерційного господарювання.

Структура дисертаційної роботи відповідає визначеній меті та поставленим для її досягнення завданням. Особливістю наукової праці Маргарити Робертівни Аветисян є її збалансованість та лаконічність, що дозволяє легко сприймати викладену інформацію та результати дослідження.

Наукові висновки, положення та рекомендації, що містяться в дисертації М.Р. Аветисян, **із достатньою повнотою відображені** у 12 публікаціях, з яких 5 – у фахових наукових виданнях України, 1 стаття у періодичних виданнях інших держав, 1 стаття в інших наукових виданнях України, 3 тезах за результатами Міжнародних науково-практичних конференцій та 2 тезах за результатами Всеукраїнських науково-практичних конференцій. У сукупності з авторефератом ці публікації достатньо повно відображають зміст основних положень і висновків дослідження та дозволяють ознайомитися із ними науковій спільноті та усім зацікавленим особам.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження підтверджується проведеним дисертанткою всебічним аналізом кодифікованих та спеціальних нормативно-правових актів України, положень Державного класифікатора ДК 002-94 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», положень законодавства інших держав, спеціальної літератури з тематики дослідження, матеріалів судової практики (усього 196 найменувань). Результати дослідження апробовані авторкою на 3 Міжнародних науково-практичних конференціях та 2 Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Про обґрунтованість та достовірність отриманих М.Р. Аветисян висновків дисертаційної роботи свідчать вдало використані комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний, метод аналізу та синтезу, системно-структурний, формально-юридичний та порівняльно-правовий.

Теоретичне і практичне значення результатів проведеного дослідження полягає у тому, що сформульовані у дослідженні теоретичні положення, а також практичні пропозиції щодо внесення змін у законодавство можуть бути використані: у законотворчій діяльності для вдосконалення норм господарського законодавства; при підготовці монографій, наукових публікацій, підручників, навчальних посібників; при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право»; у правозастосовній практиці.

Окремі положення результатів дослідження вже рекомендовано до використання в практичній діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «Факторингова компанія «Вектор Плюс» (довідка № 14/05-06 від 05 червня 2019 року) та Благодійної організації «Всеукраїнський благодійний фонд «Допомога і милосердя» (довідка № 118 від 03 червня 2019 року).

Зауваження щодо форми та змісту дисертації.

Поряд з розкритим вище позитивним доробком у дисертації М.Р. Аветисян, доцільним вбачається звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення, які потребують пояснення, уточнення або додаткової аргументації:

1. Визначаючи об'єкт і предмет дослідження, ймовірно авторка припустилося технічної помилки, оскільки розкрила предмет дослідження значно ширше ніж зазначений об'єкт, не згадавши про суспільні відносини, які складаються у процесі ліквідації господарської діяльності. Зокрема, в дисертаційній роботі М.Р. Аветисян достатньо детально опрацьовує особливості процедури ліквідації суб'єкта господарювання у залежності від організаційно-правової форми господарювання. Крім того, у першому рівні наукової новизни дисертанткою запропоновано правові наслідки у вигляді ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду на підставі звернення компетентного органу державної влади або заінтересованих осіб у разі невиконання суб'єктом господарювання у встановлений строк своїх

обов'язків при недотриманні законодавчих вимог до змісту організаційно-правової форми господарювання. Проте предмет дослідження, як правило, має перебувати у межах об'єкта дослідження, саме на нього спрямовується основна увага науковця.

2. У висновках М.Р. Аветисян пропонує одним із напрямів удосконалення законодавства, яке регулює питання, пов'язані із організаційно-правовою формою господарювання - усунення термінологічних та змістовних невідповідностей стосовно поняття і видів організаційно-правової форми господарювання. Обґрунтовуючи цей висновок, у підрозділі 1.2 (Види організаційно-правової форми господарювання) дисертантка слушно звертає увагу на відсутність єдиного підходу законодавця до розуміння понять «види підприємств» і «організаційно-правова форма господарювання». Проте сама авторка допускається тієї ж самої помилки, ототожнюючи ці поняття. А саме, у підрозділі 1.3 (Обрання організаційно-правової форми господарювання) стосовно меж обрання організаційно-правової форми М.Р. Аветисян зазначає, що діє принцип «дозволено тільки те, що прямо передбачено законом», посилаючись на положення частини 1 статті 45 та абзацу 2 частини 1 статті 63 ГК України. Хоча в останньому (абз. 2 ст. 63 ГК України) мова йде про види підприємств. Враховуючі вищезазначене, хотілось би почути власну думку дисертантки з приводу співвідношення цих термінів.

3. Певний дисонанс викликає авторське рішення приділити велику увагу (підрозділ 1.2 дисертації) дослідженню організаційно-правових форм господарювання (виокремлення змістовних елементів), які містяться в Державному класифікаторі ДК 002-94 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», затвердженого Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання і споживчої політики України від 28.05.2004 № 97. Оскільки пізніше, у підрозділі 1.4 Законодавча основа організаційно-правової форми господарювання, дисертантка висловлює свою невпевненість чи заперечення щодо легітимності встановлення переліку

організаційно-правових форм підзаконним нормативно-правовим актом з огляду на положення п. 8 ст. 92 Конституції України про те, що виключно законами України визначаються, зокрема, правові засади підприємництва.

До того ж, аналізуючи наукові роботи, законодавчі норми, положення КОПФГ про унітарні й корпоративні підприємства, дочірні підприємства, дисертантка не зазначає власної думки стосовно віднесення дочірнього підприємства чи до окремого виду підприємств чи самостійної організаційно-правової форми господарювання.

4. Оскільки обрана тематика дисертаційної роботи має не лише важливе теоретичне значення, але й практичне, дослідження виграло б набагато більше, якби М.Р. Аветисян вдалося запропонувати потенційним суб'єктам господарювання авторську методику (покроковий алгоритм) визначення оптимальної організаційно-правової форми господарювання. Або ж підготувати порівняльні таблиці щодо недоліків та переваг найбільш затребуваних організаційно-правової форм за даними державних статистичних органів. Дане зауваження варто прийняти до відома як пораду стосовно майбутніх напрямів впровадження результатів дисертаційного дослідження та популяризації наукових здобутків.

Наявність вказаних недоліків та окремих дискусійних положень не знижує загальної позитивної оцінки роботи, не впливає на достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, отриманих в дисертації. У певних випадках це є свідченням творчого характеру роботи, і того, що автор сміливо береться за вирішення теоретично складних і практично важливих питань. Окремі зауваження можуть стати підґрунтям для подальшого дослідження за обраною тематикою.

Загальний висновок. На основі вивчення дисертації та праць, опублікованих за темою дисертації, є підстави вважати, що Маргаритою Робертівною Аветисян проведено ґрунтовний правовий аналіз актуальної в теоретичному та практичному плані теми, а сформульовані в дослідженні

висновки й пропозиції, які виносяться на захист, характеризується достатнім рівнем новизни й обґрунтованості.

Дисертація Маргарити Робертівни Аветисян є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій авторка досягнула поставленої мети та вирішила конкретне наукове завдання - розробила та обґрунтувала нові теоретичні положення щодо організаційно-правової форми господарювання та підготувала пропозиції, спрямовані на удосконалення національного законодавства з цих питань.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що за своїм змістом та науковою новизною дисертація Маргарити Робертівни Аветисян на тему «Організаційно-правова форма господарювання» відповідає вимогам пунктів 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (з наступними змінами), а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

старший науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки
Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України,
кандидат юридичних наук

27/11/2019

Н.О. Герасименко

